

ကယားစာအရေးအသားစနစ်

ရီရီချို*

စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းသည် မြန်မာတိုင်းရင်းသားတစ်မျိုးဖြစ်သည့် ကယားလူမျိုးတို့၏ စာအရေးအသားစနစ်ကို အများသိရှိနိုင်စေရန် ဖော်ထုတ်တင်ပြလိုသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် လေ့လာထားသော စာတမ်းဖြစ်ပါသည်။ လေ့လာရာတွင် အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှုခေါ် စာအရေးအသားစနစ်လေ့လာမှု သဘောတရားများကို အသုံးပြုပြီး အလေ့လာခံအဖြစ် ကယားစာအရေးအသားများကို ရွေးချယ်ထားပါသည်။ ယခင်က ကယားစာအရေးအသားသည် ရောမအက္ခရာကို အခြေခံသော အရေးအသားသာရှိခဲ့ပြီး ယခုအခါ အသစ်တီထွင်ထားသည့် ကိုယ်ပိုင်အက္ခရာကို အသုံးပြုရေးသားနေပြီ ဖြစ်သည်။ ဤစာတမ်းတွင် ကယားစာအရေးအသားစနစ်ရှိ အက္ခရာသင်္ကေတများကို ဗျည်းသင်္ကေတများ၊ သရသင်္ကေတများ၊ တက်ကျသံသင်္ကေတများ၊ ကိန်းဂဏန်းသင်္ကေတနှင့် အထွေထွေသင်္ကေတများ ဟူ၍ (၄)မျိုး ခွဲခြားတင်ပြထားပါသည်။ ထို့နောက် သင်္ကေတများကို တွဲစပ်ပြီး စာရေးသားပုံကို တင်ပြထားပါသည်။ ဤစာတမ်းပါ တင်ပြချက်များသည် တိုင်းရင်းသားစာပေပြန့်ပွားရေး၊ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရေး အတွက် အထောက်အကူပြုနိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရများ - အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှု၊ အရေးရပ်၊ အက္ခရာစဉ်
အရေးအသားစနစ်၊ ဗျည်းသင်္ကေတ၊ သရသင်္ကေတ၊
တက်ကျသံသင်္ကေတ။

နိဒါန်း

ဤစာတမ်းသည် မြန်မာတိုင်းရင်းသားတစ်မျိုးဖြစ်သည့် ကယားလူမျိုးတို့၏ စာအရေးအသားစနစ်^၁ ကို အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှု^၂ ရှုထောင့်မှ တင်ပြထားသော စာတမ်း ဖြစ်ပါသည်။ ယခင်က ကယားစာအရေးအသားသည် ရောမအက္ခရာကို အခြေခံသော အရေးအသားသာရှိခဲ့ပြီး ယခုအခါ အသစ်တီထွင်ထားသည့် ကိုယ်ပိုင် အက္ခရာကို အသုံးပြုရေးသားနေပြီ ဖြစ်သည်။ သို့သော် ကယားစာအရေးအသားကို သိရှိသူ နည်းပါးကြောင်း တွေ့ရှိရသောကြောင့် ဤစာတမ်းကို ပြုစုတင်ပြခြင်း

^၁ writing system

^၂ graphology

* ဒေါက်တာ၊ တွဲဖက်ပါမောက္ခ၊ မြန်မာစာဌာန၊ တောင်ငူတက္ကသိုလ်

ဖြစ်ပါသည်။ ဤသို့တင်ပြရာတွင် ကယားဘာသာစကားနှင့်စာပေ၊ အရေးရပ်သွင် လေ့လာမှု သဘောတရား၊ ကယားစာအရေးအသားစနစ်ရှိ ဗျည်းသင်္ကေတများ၊ သရ သင်္ကေတများ၊ တက်ကျသံသင်္ကေတများ၊ ကိန်းဂဏန်းသင်္ကေတများနှင့် အထွေထွေ သင်္ကေတများ၊ သင်္ကေတများကိုတွဲစပ်ပြီး စာရေးသားပုံစနစ်ဟူ၍ ကဏ္ဍများ ခွဲခြား လေ့လာတင်ပြထားသည်။ ကယားအသံထွက်ဖော်ပြရာတွင် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဒ္ဒဗေဒအက္ခရာကို အသုံးပြုဖော်ပြထားသည်။

၁။ ကယားဘာသာစကားနှင့်စာပေ

ကယားဘာသာစကားသည် တိဗက်တရုတ်အနွယ်ဝင် တိဗက်မြန်မာမျိုးရိုးမှ ဆင်းသက်လာသော ကရင်အစုငယ်တွင် ပါဝင်သည်။^၁ အများစုမှာ ကယားပြည်နယ်တွင် နေထိုင်သည်။ ကယားပြည်နယ်သည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အရှေ့ဘက်တွင် တည်ရှိပြီး မြောက်ဘက်တွင် ရှမ်းပြည်နယ်၊ အရှေ့ဘက်တွင် ထိုင်းနိုင်ငံ၊ တောင်ဘက်နှင့် အနောက်ဘက်တွင် ကရင်ပြည်နယ်တို့နှင့် နယ်နိမိတ်ချင်း ထိစပ်နေသည်။ ကယား ပြည်နယ်ကို ယခင်က ကရင်နီပြည်နယ်ဟု ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ကြသည်။ ၁၉၅၁ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ (၅)ရက်နေ့တွင် လွှတ်တော်က ကရင်နီပြည်နယ်ကို ကယားပြည်နယ်ဟု အမည်ပြောင်းလဲ သတ်မှတ်ပေးခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။^၂ ကယားတိုင်းရင်းသားတို့တွင် မျိုးနွယ်ခွဲများရှိပြီး ကိုယ်ပိုင်ဘာသာစကား အသီးသီး ရှိကြသည်။

ကယားမျိုးနွယ်ခွဲများမှာ-

- ၁။ ကယား
- ၂။ ကယန်းကခေါင် (ပဒေါင်)
- ၃။ ကယန်းကငန် (ယင်းဘော်)
- ၄။ ကယန်းကဲဒေါ (ဂေခို)
- ၅။ ကယန်းလထ (ခေါင်းတို)
- ၆။ ကယော (ပရဲ့)
- ၇။ ကယားမိုနု (မနုမနော)
- ၈။ ဂေဘား

^၁ ဘရှင်၊ ဦး၊ ၁၉၉၆၊ ၁၃၈။

^၂ တိုင်းရင်းသားရိုးရာယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ထုံးစံများ၊ ၁၉၆၇၊ ၁၇။

၉။ ယင်းတလဲ

တို့ဖြစ်ကြသည်။^၁

ယင်းတို့အနက် ကယားစကားပြောဆိုသူ ကယားတိုင်းရင်းသားတို့မှာ အများစု ဖြစ်သည်။ ကယန်းကခေါင်လူမျိုးတို့မှာ ပဒေါင်ဟု လူသိများသော လူမျိုးစုဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကိုယ်တိုင်ကမူ ပဒေါင်ဟု ခေါ်ခြင်းကို မနှစ်သက်ကြပေ။ ကယန်းဟု ခေါ်ခြင်း ကိုသာ နှစ်သက်ကြသည်။ ကယန်းလထမျိုးနွယ်စုကို ဇယ်မ် ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ကယန်း၊ ဂေခို၊ ယင်းဘော်ဘာသာစကားတို့မှာ အနည်းငယ် ဆင်တူမှုရှိပြီး ဂေဘား၊ ပရဲ့၊ မနုမနော ဘာသာစကားတို့မှာလည်း တူညီနီးစပ်မှုများရှိကြောင်း သိရှိရသည်။ ယင်းတလဲလူမျိုးတို့ကို ယင်းတလိုင်း၊ ယန်းတလိုင်း ဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ ယင်းတလဲဘာသာစကားသည် ကယားဘာသာစကားနှင့် အနည်းငယ်သာ ကွဲပြားကြောင်း သိရသည်။ လူမျိုးစုအလိုက်သုံးစွဲသည့် ဘာသာစကားကွဲပြားသော်လည်း အချင်းချင်း နားလည်ပြောဆိုနိုင်ကြသည်။

ကယားပြည်နယ်တွင် လွိုင်ကော်ခရိုင်နှင့် ဘောလခဲခရိုင် ဟူ၍ ခရိုင်နှစ်ခုရှိပြီး မြို့နယ် (၇)မြို့နယ်နှင့် ကျေးရွာအုပ်စုပေါင်း (၁၀၆)ခု ရှိသည်။^၂ လွိုင်ကော်သည် ကယားပြည်နယ်၏ မြို့တော် ဖြစ်သည်။ ကယားတို့သည် လွိုင်ကော်မြို့နယ်နှင့် ကယားပြည်နယ် အနှံ့အပြားတွင် နေထိုင်ကြပြီး ကယန်းနှင့် ယင်းဘော်တို့မှာ ဒီမော့ဆိုမြို့နယ်တွင် အများစုနေထိုင်ကြသည်။ မနုမနောနှင့်ပရဲ့တို့သည် ဖရူဆို မြို့နယ်၊ ယင်းတလဲတို့မှာ ဘော်လခဲမြို့နယ်နှင့် ဖားဆောင်းမြို့နယ်တို့တွင် အနေများ သည်။ ဂေခို၊ ဂေဘားတို့သည် လွိုင်ကော်မြို့နယ်နှင့် ဒီမော့ဆိုမြို့နယ်တွင် အများစု နေထိုင်ကြောင်း သိရှိရသည်။ တိုင်းရင်းသားအချို့မှာ ရှမ်းပြည်နယ်ရှိ မိုးဗြဲမြို့နှင့် ဖယ်ခုံမြို့တို့တွင်လည်း နေထိုင်ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ ကယားပြည်နယ်တွင် ကယား တိုင်းရင်းသားများအပြင် ကရင်၊ ဗမာ၊ ရှမ်း၊ ပအိုဝ်း၊ အင်းသား စသော တိုင်းရင်းသားများလည်း အတူတကွနေထိုင်ကြသည်။ ရုံးသုံးစာသည် မြန်မာစာပင် ဖြစ်သည်။ မြို့နေတိုင်းရင်းသားများ၊ ကျောင်းသူ၊ ကျောင်းသားများနှင့် ခေတ်ပညာတတ် တို့မှာ မြန်မာစကား၊ မြန်မာစာကို ကောင်းမွန်စွာ တတ်မြောက်ကြသော်လည်း ကျေးလက်နေ ဒေသခံတိုင်းရင်းသားအချို့မှာ မြန်မာစကားလုံးဝမတတ်သူများရှိကြောင်း လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။

^၁ တိုင်းရင်းသားရိုးရာယဉ်ကျေးမှုလေ့ထုံးစံများ၊ ၁၉၆၇၊ ၁၉။

^၂ Kayah state. Retrieved May 5, 2018, from http://en.m.wikipedia.org/kayah_state.

စာအရေးအသားနှင့်ပတ်သက်၍ ဂေဓိနှင့်ဂေဘားလူမျိုးတို့တွင် ရောမအက္ခရာနှင့်ရေးသားသည့် စာအရေးအသား ရှိသည်။ အခြားမျိုးနွယ်စုတို့တွင် ကိုယ်ပိုင်စာပေမရှိပေ။ ကယားစာပေသည်လည်း ယခင်က ရောမအက္ခရာဖြင့် ရေးသားသော စာအရေးအသားသာ ရှိခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ကယားတိုင်းရင်းသားပညာရှင်များနှင့် မြန်မာပညာရှင်တို့က ကယားစာပေအတွက် ကယားအက္ခရာ အသုံးပြုရေးသားနိုင်စေရန် ကြိုးစားတီထွင်ကြဆဲကြသည်။

၁၉၅၁ ခုနှစ်တွင် ဒေါ်ပီတရွာသား ခူးတူရယ်၏ အကူအညီဖြင့် သိပ္ပံဘထွေးက ကယားစာပေအတွက် ကယားအက္ခရာကို တီထွင်ခဲ့သည်။ မအောင်မြင်ခဲ့ပေ။ ၁၉၅၆ ခုနှစ်တွင် အင်းသားလူမျိုး ဦးအောင်မင်းက ထပ်မံတီထွင်ခဲ့သော်လည်း မအောင်မြင်ပြန်ပေ။ ထို့နောက် မော်လမြိုင်ဥပစာကောလိပ်တွင် အရှေ့တိုင်းဝိဇ္ဇာဘာသာရပ် အထူးပြုဖြင့် ပညာသင်ကြားခဲ့သော ဖရူဆိုမြို့နယ်၊ ကေးလျားကျေးရွာမှ စောပီတာခေါ် ခူးထဲဘူးဖဲက ထပ်မံတီထွင်ခဲ့သည်။ ဗြာဟ္မီအက္ခရာ၊ ဒေဝနာဂရီအက္ခရာနှင့် မြန်မာအက္ခရာတို့ကို အခြေခံပြီး တီထွင်ခဲ့သည့် ၎င်းကယားစာပေအက္ခရာကို ၁၉၆၄-၆၅ ခုနှစ်တွင် နိုင်ငံတော်အစိုးရထံ တင်ပြခဲ့သည်။ သို့သော် ခွင့်ပြုချက် မရရှိခဲ့ပေ။ ၁၉၇၃ ခုနှစ်တွင် ဖရူဆိုမြို့နယ်၊ မာခရော်ရှေ့ကျေးရွာမှ ခူးမီရယ်က ခူးထဲဘူးဖဲ၏ နည်းစနစ်ကိုယူကာ မြန်မာအက္ခရာကိုအခြေခံပြီး ကယားစာအရေးအသားကို ထပ်မံကြိုးပမ်းတီထွင်ခဲ့သည်။ အောင်မြင်မှုရရှိခဲ့ပြီး ထိုအက္ခရာကို နိုင်ငံတော်ကောင်စီက ၁၉၇၉ ခုနှစ်၊ မေလ ၃၀ ရက်၊ ရက်စွဲပါ စာအမှတ် (၂/၆.၅.၄၄ကစ)ဖြင့် အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းပေးခဲ့သည်။^၁

ပညာရှင်တို့က ကယားစာအရေးအသားအက္ခရာကို တီထွင်ရာတွင် ဗြာဟ္မီအက္ခရာပွား၊ မြန်မာအက္ခရာနှင့် ဒေဝနာဂရီအက္ခရာတို့ကို အခြေခံပြီး ကယားဘာသာစကားနှင့် ကိုက်ညီအောင် တီထွင်ခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ အက္ခရာပုံမှာ လေးထောင့်ဆန်သည်။ ရှေးမြန်မာအက္ခရာသည် ယခုကဲ့သို့ အဝိုင်း မဟုတ်ဘဲ လေးထောင့်ဆန်သည်ကို အတုယူကာ လေးထောင့်ဆန်ဆန် ပုံစံယူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ မူလတီထွင်သူ ကြယ်ဖိုးကြီးနယ်၊ ကေးလျားရွာသား ခူးထဲဘူးဖဲကို ဂုဏ်ပြုသောအားဖြင့် ကယားအက္ခရာကို ကြယ်ဖိုးကြီးအက္ခရာဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။ ၂၀၁၄ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ (၈)ရက်နေ့တွင် ကြယ်ဖိုးကြီးအက္ခရာ အခြေခံကယားစာပေကို ကယားအမျိုးသားစာပေအဖြစ် ကယားပြည်နယ်လွှတ်တော်က အတည်ပြုခဲ့သည်။

^၁ ကယားစာပေဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု၊ ၂၀၁၈၊ ၂။

ကယားစာပေကို ကယားပြည်နယ်ရှိ အခြေခံပညာမူလတန်းကျောင်းများနှင့် စစ်ကိုင်းရွာသစ်ကြီး ပြည်ထောင်စုတိုင်းရင်းသားများဖွံ့ဖြိုးရေးတက္ကသိုလ်၊ ကယားတိုင်းရင်းသားဘာသာ သင်ကြားရေး၌ ပြဋ္ဌာန်းစာအဖြစ် သတ်မှတ်သင်ကြားပေးလျက်ရှိသည်။ ၂၀၁၆ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလ (၉)ရက်တွင် သင်ရိုးညွှန်းတမ်းအသစ် (Grade 1, 2, 3)ကို ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီက ရေးဆွဲခဲ့ပြီး ကယားပြည်နယ်လွှတ်တော်က အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းပေးခဲ့သည်။^၁ ယခုအခါ ပြဋ္ဌာန်းစာအုပ်များ၊ ကယားရိုးရာပုံပြင်များ၊ တေးသီချင်းများ၊ စကားပုံများ စသည့် စာအုပ်စာတမ်းများကို ကယားအက္ခရာဖြင့် ရေးသားပြုစုကာ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေနိုင်ပြီ ဖြစ်သည်။

ဤစာတမ်းတွင် လက်ရှိအသုံးပြုနေသည့် ကယားစာပေကို အခြေခံကာ ကယားစာအရေးအသားစနစ်ကို အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှုရှုထောင့်မှ တင်ပြသွားမည် ဖြစ်ပါသည်။

၂။ အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှုသဘောတရား

အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှုသည် ဘာသာဗေဒဆိုင်ရာ ပညာရပ်ခွဲတစ်ခု ဖြစ်သည်။ အရေးအသားနှင့် ပုံနှိပ်စာတို့တွင်အသုံးပြုသည့် သင်္ကေတများ၏စနစ်ကို လေ့လာခြင်း ဖြစ်သည်။ အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှုသည် အပြောဘာသာစကားကို အရေးအသားအဖြစ် အသွင်ကူးပြောင်းပေးသည့် ထုံးစံနည်းလမ်းများနှင့် သက်ဆိုင်သည်။ စာအရေးအသားစနစ်တစ်ခု၏ အခြေခံကျသော အစိတ်အပိုင်းများကို **အရေးရပ်များ**၊^၂ ဟု ခေါ်သည်။^၃ အပြောဘာသာစကားကို ဘာသာဗေဒရှုထောင့်မှ လေ့လာသည့် **စကားသံဖွဲ့ပုံလေ့လာမှု**^၄ တွင် အခြေခံအကျဆုံး အသေးဆုံး အသံအစိတ်အပိုင်းသည် **သံရင်း**၊^၅ များ ဖြစ်သည်။ အပြောဘာသာစကားရှိ သံရင်းတစ်ခုသည် အရေးအသားတွင် အရေးရပ်တစ်ခု ဖြစ်လာသည်။ ဘာသာဗေဒလေ့လာမှုအရ သံရင်းကို ကိုယ်စားပြုသည့် အရေးရပ်ကို လေ့လာခြင်းဖြစ်သောကြောင့် စာအရေးအသားစနစ်လေ့လာမှုကို ယခင်က Writing System ဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ရာမှ Phonology နှင့်လိုက်ဖက်အောင် Graphology ဟု ပြောင်းလဲခေါ်ဆိုခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

^၁ ကယားစာပေဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု၊ ၂၀၁၈၊ ၂။

^၂ graphemes

^၃ *Definition and Discussion of Graphemics in Linguistics*. Retrieved may 11, 2018, from <http://www.thoughtco.com>graphemics>.

^၄ phonology

^၅ phoneme

အရေးရုပ်သွင်လေ့လာမှုကို ဘာသာဗေဒပညာရှင်အချို့က Graphemics ဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။ Graphology ဟူသော ဝေါဟာရသည် စိတ်ပညာသုံး ဝေါဟာရဖြစ်ပြီး လက်ရေးစာ^၁ များကို လေ့လာ၍ ရေးသူ၏ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ သွင်ပြင်လက္ခဏာတို့ကို စိစစ်ဖော်ထုတ်သည့် ပညာရပ် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် စာအရေးအသားလေ့လာမှုနှင့် မရောထွေးစေရန် သတိပြုသင့်ကြောင်း ဆွေးနွေးချက် များကိုလည်း လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။ မည်သို့ဆိုစေ အရေးရုပ်သွင်လေ့လာမှု တစ်နည်း စာအရေးအသားစနစ်လေ့လာမှုသည် အပြောဘာသာစကားတစ်ခုရှိ စကားသံ တို့ကို မျက်စိဖြင့်မြင်သာသည့် အရေးရုပ်များ၊ အရေးအကွဉ်များဖြင့် သင်္ကေတပြုကာ မည်သို့ရေးသားသည်ကို လေ့လာသည့် လေ့လာမှုပင် ဖြစ်သည်။

စာအရေးအသားစနစ်နှင့်ပတ်သက်ပြီး ဘာသာဗေဒပညာရှင်တို့က-

“အရေးအသားသည် ဘာသာစကားမဟုတ်၊ မြင်သာသည့် အမှတ်အသား များဖြင့် ဘာသာစကားကို မှတ်တမ်းတင်သည့်နည်း ဖြစ်သည်။”^၂

ဟုလည်းကောင်း၊

“အရေးအသားပေါ် အခြေခံသည့် ဆက်သွယ်ရေးစနစ် အပေါင်း အစုကို အရေးဘာသာစကားဟု ခေါ်သည်။ အရေးဘာသာစကားတွင် ပါဝင်သော ၎င်း၏ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်မှု အဆင့်တစ်ဆင့်မှာ အရေးအသားစနစ် ဖြစ်သည်။”^၃

ဟုလည်းကောင်း၊

“အရေးအသားစနစ်ဆိုသည်မှာ အရေးဘာသာစကား တစ်ခုတွင် အများ သဘောတူ သတ်မှတ်ထားသော အရေးအကွဉ်၊ အမှတ်အသားများကို အရေးသင်္ကေတများအဖြစ် စီစဉ်ထားသို့ အသုံးပြုမှုစနစ် ဖြစ်သည်။”^၄

ဟုလည်းကောင်း၊

^၁ handwriting

^၂ Bloomfield, 1965, 21.

^၃ Gleason, 1967, 408.

^၄ အောင်မြင့်ဦး၊ မောင်၊ ၂၀၀၀၊ ၃။

“အရေးအသားစနစ်၏ ယေဘုယျထူးခြားချက်မှာ ဗျည်းသရ အက္ခရာများ၊^၁ ဝဏ္ဏသင်္ကေတများ၊^၂ အမှတ်လက္ခဏာများ၊^၃ ကဲ့သို့ အမျိုးအစားများ^၄ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် သတ်မှတ်ပါဝင်နိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ မည်သည့်အရေးအသားစနစ်တွင်မဆို အမျိုးအစား တစ်ခုထက် ပိုမိုပါဝင်နိုင်သည်။”^၅

ဟုလည်းကောင်း၊ စာအရေးအသား၏ အရေးပါမှုကို-

“စာအရေးအသားသည် ဘာသာစကားကို မှတ်တမ်းတင်ထား နိုင်ခြင်းကြောင့် အလွန်အရေးပါသော လူ့အသုံးအဆောင် ဖြစ်လာရသည်။ စကားသံမကြားနိုင်တော့ပြီဖြစ်သော အပြောတိမ် ဘာသာစကားများ (ပုံစံ ။ ရှေးဂရိဘာသာ၊ ပျူဘာသာ)၊ ပြောဆို သုံးစွဲနေသော ဘာသာစကား၏ အတိတ်ခေတ်သွင်ပြင်များ (ပုံစံ။ ဝိတိုရိယခေတ် အင်္ဂလိပ်ဘာသာ၊ ပုဂံခေတ် မြန်မာဘာသာ)ကို လေ့လာရာ၌ စာအရေးအသားကို များစွာ အားထားရသည်။ စာအရေးအသားသည် ဘာသာစကားကို အချိန်ကြာကြာခံအောင် နေရာဝေးဝေး ပျံ့နှံ့အောင် ပြုလုပ်နိုင်သည်။”^၆

ဟုလည်းကောင်း အသီးသီး ဖွင့်ဆိုကြသည်။

ထို့အပြင် အရေးရပ်သွင်လေ့လာမှုနှင့် ပတ်သက်၍လည်း-

“ဘာသာစကားတစ်ခု၏ အရေးအသားစနစ်ကို လေ့လာရာတွင် writing system ဟူသော ဝေါဟာရအစား အသုံးပြုသော ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ဝေါဟာရတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ဘာသာဗေဒနယ်တွင် စကားသံဖွဲ့ပုံ လေ့လာမှုနှင့် ဆက်စပ်သည်။”^၇

ဟုလည်းကောင်း၊

^၁ alphabet

^၂ syllabaries

^၃ logographies

^၄ categories

^၅ writing system. Retrieved May 5, 2018, from [https://en.m.wikipedia.org/wiki/writing system](https://en.m.wikipedia.org/wiki/writing_system).

^၆ ခင်အေး၊ ဦး၊ ၁၉၇၃၊ ၈၇။

^၇ Crystal, 2000, 176.

“ဘာသာစကားလေ့လာမှု၏ ပညာရပ်ခွဲတစ်ခုဖြစ်ပြီး ဘာသာစကားတစ်ခုရှိ အပြောစကားများနှင့် အရေးအသားစနစ်တို့ကြားရှိ ဆက်သွယ်မှုသဘောများကို လေ့လာခြင်း ဖြစ်သည်။”

ဟုလည်းကောင်း၊

“အရေးရုပ်သွင်လေ့လာမှုဟူသည် စာအရေးအသားစနစ်များနှင့် ၎င်းစနစ်တို့၏ အခြေခံအကျဆုံး အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်သည့် အရေးရုပ်များကို လေ့လာသည့် ဘာသာဗေဒဆိုင်ရာ လေ့လာမှုတစ်ခု ဖြစ်သည်။”^၁

ဟုလည်းကောင်း ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ချက်များကို တွေ့ရသည်။

ထိုဖွင့်ဆိုချက်များအရ အရေးအသားစနစ်လေ့လာမှု ခေါ် အရေးရုပ်သွင်လေ့လာမှုသည် အပြောဘာသာစကားမှတစ်ဆင့် တိုးတက်ဖြစ်ထွန်းလာသည့် အရေးဘာသာစကားကို ဘာသာဗေဒနယ်ပယ်မှ လေ့လာသည့် လေ့လာမှုပင် ဖြစ်သည်။ လေ့လာရာ၌ အရေးအသားစနစ်တစ်ခုတွင် အရေးအစိတ်အပိုင်းများ အသုံးပြုပုံ၊ အစိတ်အပိုင်း၏ အရေအတွက်၊ အစိတ်အပိုင်းများ အချင်းချင်း ဆက်သွယ်ပုံ၊ ပေါင်းစပ်ပုံစနစ်များကို လေ့လာသည်။ အရေးအကွာရာနှင့် စကားသံဆက်သွယ်မှုပေါ်တွင် အခြေခံပြီး ကမ္ဘာ့စာအရေးအသားစနစ်များကို စကားသံအခြေမပြုစနစ်^၂ နှင့် စကားသံအခြေပြုစနစ်^၃ ဟု နှစ်မျိုး ခွဲခြားလေ့လာနိုင်သည်။ စကားသံအခြေမပြုစနစ်များကို အရေးအသားသမိုင်းခေတ်ဦးတွင် အဓိကတွေ့ရပြီး ယနေ့ခေတ်တွင်မူ စာအရေးအသားအများစုသည် စကားသံအခြေပြု အရေးအသားများ ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ စကားသံအခြေပြု အရေးအသားများကို လေ့လာရာတွင် ဝဏ္ဏစာအရေးအသားစနစ်^၄၊ အက္ခရာစဉ်အရေးအသားစနစ်^၅ ဝဏ္ဏတစ်ပိုင်း အက္ခရာစဉ်တစ်ပိုင်း အရေးအသားစနစ်^၆ ဟူ၍ (၃)မျိုး ခွဲခြားလေ့လာနိုင်သည်။

^၁ Graphemics Definition and Meaning. Retrieved May 5, 2018, from <https://www.collinsdictionary.com>.

^၂ Graphemics. Retrieved May 5, 2018, from <https://en.m.wikipedia.org/wiki/graphemics>.

^၃ non-phonological system

^၄ phonological system

^၅ syllabic writing system

^၆ alphabetic writing system

^၇ semi syllabic-semi alphabetic writing system

ဝဏ္ဏစာအရေးအသားစနစ်တွင် အရေးအကွာများသည် ဝဏ္ဏသံကို ကိုယ်စားပြုသည်။ ဗျည်းသင်္ကေတ၊ သရသင်္ကေတဟု သီးခြားသတ်မှတ်မှတ် မရှိပေ။ အရေးအကွာ တစ်ခုသည် သရသံတစ်ခု သို့မဟုတ် ဗျည်းသရတွဲထားသည့် စကားသံစု တစ်ခု အတွက် ဖြစ်သည်။ အကွာရာစဉ်အရေးအသားစနစ်တွင်မူ အရေးအကွာတစ်ခုသည် သံရင်းတစ်ခုကို ကိုယ်စားပြုသည်။ ဗျည်းသင်္ကေတ၊ သရသင်္ကေတဟု သီးခြား သတ်မှတ်မှတ်ရှိပြီး သံရင်းများ တွဲဖွဲ့ထားသည့် ဝဏ္ဏများအတွက် ဗျည်းသရ သင်္ကေတများကို စဉ်ပြီးရေးသည်။ အရေးအကွာရာ နှစ်ဆယ်၊ သုံးဆယ်ခန့်ဖြင့် ဘာသာစကားတစ်ခုလုံးကို ရေးသားဖော်ပြနိုင်သောကြောင့် အလွယ်ကူဆုံး၊ အသုံး အများဆုံး အရေးအသားစနစ်လည်း ဖြစ်သည်။ ဝဏ္ဏတစ်ပိုင်း အကွာရာစဉ်တစ်ပိုင်း အရေးအသားစနစ်မှာ ဝဏ္ဏစာအရေးအသားစနစ်၏သဘောနှင့် အကွာရာစဉ် အရေးအသား စနစ်၏ သဘောလက္ခဏာများ ရောနှောပေါင်းစပ်နေသည့် အရေးအသားမျိုး ဖြစ်သည်။

အပြောဘာသာစကားကို အရေးအသားဖြင့် မှတ်တမ်းတင်ရာတွင် လူမျိုး အသီးသီး တို့သည် မိမိတို့ဘာသာစကား၏ သဘောသဘာဝနှင့် လိုက်ဖက်ကိုက်ညီမည့် အရေး အသား စနစ်များကို တီထွင်အသုံးပြုခဲ့ကြခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ ထိုနည်းတူ ကယား တိုင်းရင်းသားတို့သည်လည်း ကယားစာအရေးအသား တီထွင်ရာတွင် မိမိတို့ ဘာသာစကား နှင့် ကိုက်ညီသည့် အရေးအသားစနစ်ကို တီထွင်အသုံးပြုခဲ့ကြမည်သာ ဖြစ်သည်။

ဘာသာစကားဟူသည် လူမျိုး၏ပုံရိပ်၊ ဘိုးဘွားအမွေအနှစ် ဖြစ်သောကြောင့် မပျောက်ပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရန် အရေးကြီးသည်။ ဘာသာစကား ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရေးတွင် စာအရေးအသားသည်လည်း အရေးပါသော ကဏ္ဍတစ်ခု ဖြစ်သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် စာအရေးအသားမရှိသော ဘာသာစကားသည် ပျောက်ပျက်ရန် လွယ်ကူသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အရေးရပ်သွင် လေ့လာမှုသည် ရှိပြီးသား စာအရေးအသားများ၏ သဘောလက္ခဏာများနှင့် နည်းစနစ်များကို အများသိရှိနိုင် စေရန် လေ့လာဖော်ထုတ်ပေးနိုင်ရုံသာမက စာအရေးအသား မရှိသေးသော ဘာသာ စကားများအတွက် စာအရေးအသား တီထွင်ရာတွင်လည်း များစွာအသုံးဝင်သော နည်းပညာတစ်ခုဟု ဆိုနိုင်သည်။

၃။ ကယားစာအရေးအသားစနစ်ရှိ အကွာရာသင်္ကေတများနှင့် ရေးသားပုံစနစ်

ကယားစာအရေးအသားစနစ်ကို တင်ပြရာတွင် ကယားစာအရေးအသားစနစ်ရှိ အကွာရာသင်္ကေတများနှင့် သင်္ကေတများကို တွဲစပ်ပြီး စာရေးသားပုံစနစ် ဟူ၍ နှစ်ပိုင်း ခွဲခြားတင်ပြသွားပါမည်။

၃။ ၁။ ကယားစာအရေးအသားစနစ်ရှိ အက္ခရာသင်္ကေတများ

ကယားစာအရေးအသားတွင် ဗျည်းသင်္ကေတများ၊ သရသင်္ကေတများ၊ တက်ကျသံသင်္ကေတများ၊ ကိန်းဂဏန်းသင်္ကေတများနှင့် အထွေထွေသင်္ကေတများကို စနစ်တကျ အသုံးပြုထားကြောင်း လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။

၃။ ၁။ ၁။ ဗျည်းသင်္ကေတများ

ကယားစာအရေးအသားတွင် ဗျည်းသံ (၂၄)သံအတွက် ဗျည်းသင်္ကေတ (၂၄)ခု ရှိသည်။ ကယားဗျည်းသင်္ကေတ (၂၄)ခုမှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။

ကယားဗျည်းသင်္ကေတနှင့်အသံထွက်

	၁	၂	၃	၄
၁	က /k/	ခ /kh/	ဂ /g/	င /ŋ/
၂	စ /s/	ဆ /sh/	ဇ /z/	ည /n/
၃	တ /t/	ထ /th/	သ /d/	န /n/
၄	ပ /p/	ဖ /ph/	မ /b/	မ /m/
၅	ဟ /j/	ရ /r/	လ /l/	ဝ /w/
၆	ဇ /ʃ/	ဗ /h/	ဗ /v/	ဂ /dʒ/

ကယားစာအရေးအသားစနစ်ရှိ ဗျည်းသင်္ကေတများကို လေ့လာကြည့်သောအခါ မြန်မာဗျည်းသင်္ကေတတို့နှင့် တူညီနီးစပ်မှုများရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။ ‘င၊ စ၊ ည၊ န၊ မ၊ ရ’ ဟူသော မြန်မာဗျည်းသင်္ကေတတို့နှင့် ထပ်တူနီးပါးတူသည်။ ခြားနားချက်မှာ /v/သံအတွက် အသုံးပြုထားသည့် ဗ နှင့် /dʒ/သံအတွက် အသုံးပြုသည့် ဂ သင်္ကေတတို့ ဖြစ်သည်။ မြန်မာဘာသာစကားတွင် /v/သံ မရှိ။ /h/သံသာ ရှိသည်။ ကယားဘာသာစကားတွင် ထိုဗျည်းသံ နှစ်သံလုံး ရှိသောကြောင့် ဗျည်းသင်္ကေတနှစ်ခု ကွဲပြားစွာ တီထွင်အသုံးပြု

ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ မြန်မာစကားသံတွင် ဂျ /dʒ/ သံ ရှိသော်လည်း အရေးအသားတွင် ကျ /tɕ/ ကိုသာ အသုံးပြုသည်။ မြန်မာဗျည်းသင်္ကေတတွင် /tɕ/ သံအတွက် 'က' ဗျည်းနှင့် ယပင့်၊ ရရစ် (၂၊ ၆) သင်္ကေတကို တွဲစပ်သုံးသော်လည်း ကယားဗျည်းတွင် /dʒ/ သံအတွက် သင်္ကေတတစ်ခု သီးသန့်တီထွင်ထားကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။

ကယားဘာသာစကားတွင် ဝဏ္ဏတစ်ခု၌ ဗျည်းတွဲ (၄)ခုအထိ ပါဝင်နိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် ဗျည်းတွဲအဖြစ် အသုံးပြုသော ဗျည်းသင်္ကေတများ ရှိသည်။ အထက်တွင်ဖော်ပြခဲ့သော ဗျည်း(၂၄)လုံးသည် အစဗျည်းများ ဖြစ်ကြပြီး ဗျည်းတွဲအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်သော ဗျည်းတို့မှာ ဟ / j /၊ ဂျ / r /၊ ဂြ / l /၊ ဝ / w /၊ ဗျ / h / တို့ဖြစ်သည်။ ထိုဗျည်း(၅)လုံးသည် ဒုတိယနေရာမှ တွဲနိုင်သော ဗျည်းများဖြစ်ပြီး တတိယနေရာတွင် ဟ / j / နှင့် ဝ / w /၊ စတုတ္ထနေရာတွင် ဗျ / h / သာ တွဲနိုင်သည်။ သို့သော် ရံဖန်ရံခါ ဗျ / h / သည် တတိယနေရာတွင်လည်း တွဲနိုင်ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။

၃၊ ၁၊ ၂။ သရသင်္ကေတများ

ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် သရသင်္ကေတ (၉)ခု ရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။

ကယားသရသင်္ကေတနှင့် အသံထွက်

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉
ဧ	ယ	ခ	ဓ	ဥ	ဧ	ဩ	ဧ	ဧ
/a/	/ə/	/i/	/o/	/u/	/ɛ/	/u/	/e/	/ɔ/

စာရေးသားရာတွင် ထိုသရသင်္ကေတ (၉)ခုကို ဗျည်းသင်္ကေတ တက်ကျသံ သင်္ကေတများနှင့် တွဲစပ်ကာ ကယားစာပေကို ရေးသားကြသည်။ ဗျည်းနှင့်သရယှဉ်တွဲကာ စာရေးသားပုံကို ပုံစံပြရလျှင်-

ဧကဗ္ဗ/ a.tə / - မှန်သည် ဂျဗ္ဗ/ ra / - ရေးသည်

ဥ / o / - ရှိသည် ဂျဟဗ္ဗ/ phje / - အဖွား

စသည်ဖြင့် ရေးသားပုံမျိုး ဖြစ်သည်။

၃။ ၁။ ၃။ တက်ကျသံသင်္ကေတများနှင့် အသုံးပြုပုံ

ကယားဘာသာစကားတွင် တက်ကျသံ (၄)မျိုး ရှိသောကြောင့် ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် တက်ကျသံသင်္ကေတ (၄)မျိုး အသုံးပြုသည်။ တက်ကျသံ (၄)မျိုးမှာ အမြင့်သံ^၁၊ အလယ်မြင့်သံ^၂၊ အလယ်သံ^၃၊ အနိမ့်သံ^၄ တို့ ဖြစ်သည်။ ထိုတက်ကျသံလေးမျိုးအတွက် အောက်ပါသင်္ကေတများကို အသုံးပြုသည်။

တက်ကျသံ	သင်္ကေတ
အမြင့်သံ	˥
အလယ်မြင့်သံ	˧˥
အလယ်သံ	˧
အနိမ့်သံ	˨

တက်ကျသံသင်္ကေတများကို အသုံးပြုရာတွင် သက်ဆိုင်ရာသရ၏ အောက်တွင် ထား၍ အသုံးပြုသည်။ အလယ်မြင့်သံအတွက် တက်ကျသံသင်္ကေတ သီးခြားမရှိဘဲ သရသင်္ကေတတွင် ပါဝင်ပြီး ဖြစ်သည်။ ပုံစံပြရလျှင်-

ဧဒဲ/ pɛ˥/ - အသည်

ဧဒဲ/ pɛ˧˥/ - အတွက်

လျဇိ/ lɛ˧/ - တောလည်သည်

လျဇိ/ lɛ˨/ - ပြုန်းတီးသည်

ဟု သုံးပုံမျိုး ဖြစ်သည်။

၃။ ၁။ ၄။ ကိန်းဂဏန်းသင်္ကေတနှင့် အထွေထွေသင်္ကေတများ

ကယားစာအရေးအသားတွင် အသုံးပြုသော သုညမှ ကိုးအထိ ကိန်းဂဏန်းသင်္ကေတများမှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်-

^၁ high tone

^၂ high level tone

^၃ mid tone

^၄ Low tone

မြန်မာ	ဝ	၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉
ကယား	ဝ	ခ	၁	ဧ	၅	၇	၈	၉	၁	၂

ကိန်းဂဏန်းသင်္ကေတများကို အသုံးပြု၍ သင်္ချာအရေအတွက်များ ရေးသားရာတွင် မြန်မာစာအရေးအသားစနစ်ကဲ့သို့ပင် ဂဏန်းသင်္ကေတများကို စဉ်ပြီး ‘ဧဝ၊ ဧဧ၊ ခဝ၊ ဧဝဝ’ (၁၀၊ ၁၁၊ ၂၀၊ ၁၀၀) စသည်ဖြင့် ရေးသားသည်။

ဝါကျပြီးဆုံးကြောင်းပြ သင်္ကေတမှာ တစ်ချောင်းပုဒ် ‘၊’ ဖြစ်သည်။ မြန်မာကဲ့သို့ နှစ်ချောင်းပုဒ် မဟုတ်ပေ။ ပုဒ်ဖြတ်၊ ပုဒ်ရပ်သင်္ကေတအဖြစ် ‘-’၊ မေးခွန်းဝါကျသင်္ကေတအဖြစ် ‘?’ ကို သုံးသည်။ သင်္ချာပညာရပ်ဆိုင်ရာ အပေါင်း၊ အနုတ်စသော သင်္ကေတများအဖြစ် ‘+ - x ÷ = ()’ စသည့် သင်္ကေတများကိုပင် သုံးစွဲသည်။

၃၊ ၂။ သင်္ကေတများတွဲစပ်ပြီး စာရေးသားပုံစနစ်

အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် ဗျည်းသံရင်း၊ သရသံရင်းတစ်ခုစီကို ကိုယ်စားပြုသော အရေးအက္ခရာ တစ်ခုစီ ရှိသည်။ စာရေးသားရာတွင် ထိုအက္ခရာများကို ဗျည်းသရအစီအစဉ်ဖြင့် ရေးသားသည်။ မြန်မာမှာကဲ့သို့ ဗျည်းယှဉ်သရသင်္ကေတ မရှိပေ။ ဗျည်းနှင့်သရ တွဲစပ်ထားသည့် ဝဏ္ဏတစ်ခုကို ရေးရာတွင် ဗျည်းသရအစီစဉ်ဖြင့်သာ ရေးသည်။ သရသင်္ကေတကို ဗျည်းသင်္ကေတ၏နောက်တွင် တသမတ်တည်း စီစဉ်ရေးသားသည်။ ထို့ကြောင့် ကယားစာ အရေးအသားစနစ်သည် ကမ္ဘာ့စာအရေးအသားစနစ်များအနက် အက္ခရာစဉ်အရေးအသားစနစ်ပင် ဖြစ်သည်။ တက်ကျသံ အပြောင်းအလဲကို ဖော်ပြရန်အတွက် တက်ကျသံသင်္ကေတကို သရ၏အောက်တွင် ထားရေးသည်။ ပုံစံပြရလျှင် ဗုဒ္ဓ / va+/(c)၊ ဂိဇ္ဈ / phe+/(အဖေ) စသည်ဖြင့် ရေးသားပုံမျိုး ဖြစ်သည်။

ဗျည်းတွဲပါသော စာလုံးကို ရေးသားရာတွင် ‘အစဗျည်း၊ ယှဉ်တွဲဗျည်း၊ သရ’ ဟူသော အစီအစဉ်ဖြင့် ရေးသည်။ ဧဂ္ဂဲ / pre+/(ရှိသည်)၊ မွေဗျဉ် / mwi+/(နာမည်) စသည်ဖြင့် ရေးသားသည်ကို လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။ မြန်မာစာအရေးအသားကဲ့သို့ ဗျည်းတွဲသင်္ကေတ သီးသန့် မရှိပေ။ အစဗျည်းအဖြစ် အသုံးပြုသော ဟ /j/၊ ဂ /r/၊ ဟု /l/၊ ဟံ /w/၊ ဟံ /h/ ဗျည်းသင်္ကေတ (၅)ခုကိုပင် ဗျည်းတွဲအဖြစ် အသုံးပြုသည်။

ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် အရေးသင်္ကေတများကို စာလုံးအဖြစ်
ဖွဲ့စည်းပြီးနောက် စာရေးသားရာတွင် အလျားလိုက် ဝဲဘက်မှ ယာဘက်သို့
ရေးသားသော စနစ်ကို အသုံးပြုသည်။

ကယားဝါကျရေးသားပုံကို ပုံစံပြရလျှင်-

◆ ဗဠ ဗွီ ခဠ၊

/ va- eɿ di- /

ကျွန်တော် ထမင်းစားသည်။

◆ ဥ ဂိဇ ဥ နဟဇွီ ဧဂျဗွီ ဧဂျဗွီ၊

/ aɿ phuɿ oɿ nje- preɿ preɿ /

သူ့မှာ ကလေး၂ယောက် ရှိသည်။

◆ နဟဇွီဂဠ ဂိဟမဧဂဠဟဠဗျဗျဠ ဗျဠဗျဠဗွီ ဗျဠဗွီ?

/ neɿ ra- dzjaɿ kaɿ ja- liɿ liɿ plaɿ he- /

သင် ကယားစာ ရေးတတ်သလား။

ဤသို့ဖြင့် ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် သင်္ကေတများကို စနစ်တကျ
အသုံးပြုထားကြောင်း လေ့လာတွေ့ရှိရသည်။

ခြုံငုံသုံးသပ်ချက်

အပြောစကားသာရှိပြီး အရေးအသား မရှိသေးသော ဘာသာစကားများ အတွက် အရေးအသားစနစ် တီထွင်ဖန်တီးခြင်းမှာ လွယ်ကူသောကိစ္စ မဟုတ်ပေ။ နှစ်ပေါင်းများစွာ ဇွဲလုံ့လဖြင့် တီထွင်ဖန်တီးကြရသည်။ စာအရေးအသားစနစ် တီထွင်ရာတွင် ရှိနှင့်ပြီးသော ခိုင်မာသော အရေးအသားစနစ်များအနက် မိမိတို့နှင့် နီးစပ်ရာ၊ ကိုက်ညီရာ အရေးအသားတို့ကို နမူနာယူ၍ တီထွင်ဖန်တီးလေ့ ရှိကြသည်။ ရှေးမြန်မာတို့သည်လည်း မြန်မာစာအရေးအသားစနစ်ကို ဖန်တီးရာတွင် မိမိတို့နှင့် ယဉ်ကျေးမှုချင်း နီးစပ်သော မွန်တို့ထံမှ စာအရေးအသားကို နမူနာယူရသည်။ မွန်အက္ခရာသည် ဗြာဟ္မီအက္ခရာပွား ဖြစ်သောကြောင့် မွန်ကိုသာမက ဗြာဟ္မီမှ ဆင်းသက်လာသော ဒေဝနာဂရီ၊ ပျူစသော အရေးအသားများကိုလည်း လေ့လာခဲ့ ကြသည်။ ထိုအရေးအသားများထဲမှ မိမိဘာသာစကားနှင့် ကိုက်ညီသည်ကိုယူပြီး အသစ်တီထွင်သင့်သည်ကို အသစ်တီထွင်ကာ မြန်မာစာအရေးအသားကို ဖန်တီးခဲ့ ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

ထိုနည်းတူ ကယားတိုင်းရင်းသားတို့သည်လည်း ကယားစာအရေးအသားကို တီထွင်ရာတွင် မြန်မာအက္ခရာ၊ ဒေဝနာဂရီအက္ခရာ အရေးအသားများနှင့် ၎င်းအက္ခရာများ မြစ်ဖျားခံရာ ဗြာဟ္မီအက္ခရာ အရေးအသားတို့ကိုပါ လေ့လာခဲ့ကြသည်။ ထို့နောက် မိမိတို့ဘာသာစကားနှင့် ကိုက်ညီသော အရေးအသားစနစ်တစ်ရပ်ကို တီထွင်ခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤသို့တီထွင်ကြိုးပမ်းရာတွင် ၁၉၅၁ ခုနှစ်မှ စတင်ခဲ့ပြီး ၁၉၇၉ ခုနှစ်အထိ နှစ်ပေါင်း (၂၈)နှစ်တိုင် ကြာမြင့်ခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသည်။

ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် အသုံးပြုသည့် ဗျည်းသင်္ကေတ (၂၄)ခုသည် ကယားဘာသာစကားရှိ ဗျည်းသံ (၂၄)သံကို ကိုယ်စားပြုနိုင်သည်။ ကယားဘာသာ စကားတွင် အဆုံးဗျည်းသံ မရှိသောကြောင့် အရေးအသားတွင်လည်း အဆုံးဗျည်း သင်္ကေတ မရှိပေ။ သရသင်္ကေတများမှာ လုံးချင်းသရသင်္ကေတများဖြစ်ပြီး မြန်မာ မှာကဲ့သို့ ဗျည်းယှဉ်သရသင်္ကေတ မရှိပေ။ ဗျည်းနှင့်သရတွဲသော ဝဏ္ဏတစ်ခုကို ရေးသားလိုသည့်အခါ ဗျည်းကိုရှေ့ကထားပြီး သရကိုနောက်ကထားကာ စီစဉ် ရေးသားသည်။ အက္ခရာစဉ်အရေးအသားစနစ် ဖြစ်သောကြောင့် ရှင်းလင်း လွယ်ကူသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ဗြာဟ္မီမှ ဖြာထွက်လာသော မြန်မာအပါအဝင် အရှေ့တောင်အာရှရှိ အရေးအသားတို့တွင် ဗျည်းယှဉ်သရသင်္ကေတကို ဗျည်း၏ ထက်အောက်ဝဲယာတွင် ထားသည်။ ထိုနည်းကို ကယားအရေးအသားတွင် မယူဘဲ ဗျည်းသရအစီစဉ်ဖြင့် ရေးသားသည့် ဂရီ၊ လက်တင်တို့နည်းကို ယူခဲ့သည်။ ဤသို့

ယူသည်မှာလည်း ယခင်က ကယားစာပေကို ရောမအက္ခရာဖြင့် ရေးသားခဲ့ကြရာ အက္ခရာစဉ်အရေးအသားစနစ်နှင့် ကျွမ်းဝင်ပြီးဖြစ်သောကြောင့် ထိုနည်းကိုပင် ယူခဲ့ဟန် တူသည်ဟု ယူဆမိပါသည်။

ကယားစာအရေးအသားစနစ်တွင် ထူးခြားသည်မှာ အပြောစကားသံနှင့် အရေး အသား တူညီခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ရေးလိုသည့် စကားလုံးကို ဗျည်း၊ သရ၊ တက်ကျသံ ယှဉ်တွဲရေးသားလိုက်ရုံသာ ဖြစ်သည်။ ‘ရေးတော့အမှန်၊ ဖတ်တော့အသံ’ ဟူသော ကွဲပြားမှုမျိုး မရှိပေ။ သတ်ပုံအတွက် သီးသန့်၊ မှတ်သားရန်မလိုဟု ဆိုနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ကယားစာအရေးအသားသည် စနစ်ကျပြီး ရှင်းလင်းလွယ်ကူသော အရေးအသား စနစ်တစ်ရပ် ဖြစ်သည်ဟု သုံးသပ်လိုပါသည်။

နိဂုံး

ဘာသာစကား ရေရှည်ရှင်သန်စေမှုနှင့် တည်ဆောက်မှုအဆင့်ကို နိုင်ငံရေး အဖွဲ့အစည်း၊ လူ့အဖွဲ့အစည်းတို့က ပညာရေးလုပ်ငန်းစဉ်၊ ဘာသာစကား ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်အဖြစ် ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် တိုင်းရင်းသားစာပေများ ဖော်ထုတ် ပေးခြင်းသည်လည်း အရေးပါသော လုပ်ဆောင်မှုတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဤစာတမ်းသည် မြန်မာတိုင်းရင်းသားဘာသာစကား၊ စာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုထိန်းသိမ်းရေး၊ ပြန့်ပွားထွန်းကားစေရေးတို့အတွက် တစ်စိတ်တစ်ဒေသ အထောက်အကူပြုနိုင်မည်ဟု ယုံကြည်မိပါသည်။ ဤစာတမ်းပြုစုရာတွင် လိုအပ်သည်များကို ကူညီပေးသော ဦးခူးဖျားရယ် (နည်းပြ၊ သမိုင်းဌာန၊ လွိုင်ကော်တက္ကသိုလ်) နှင့် ဦးပလုရယ် (ဥက္ကဋ္ဌ၊ ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီ၊ လွိုင်ကော်မြို့)တို့ကို ကျေးဇူးတင် ရှိကြောင်း မှတ်တမ်းတင် ဖော်ပြအပ်ပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

မြန်မာဘာသာ

- ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီ။ (၂၀၁၈)။ *ကယားစာပေဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု*။
လွိုင်ကော်၊ ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီ၏ မှတ်တမ်းအတွက်
ပြုစုသောစာတမ်း။
- ခင်အေး၊ ဦး။ (၁၉၇၃)။ စာအရေးအသားစနစ်များ၏သဘောလက္ခဏာနှင့် မြန်မာစာအရေးအသား
စနစ်၊ *တက္ကသိုလ်ပညာပဒေသာစာစောင်* (အတွဲ ၈၊ အပိုင်း ၄)။ ရန်ကုန်၊
တက္ကသိုလ်များပုံနှိပ်တိုက်။
- ဘရှင်၊ ဦး။ (၁၉၆၆)။ မြန်မာနိုင်ငံတိုင်းရင်းသားများ။ *မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း* (အတွဲ ၁၀၊ ၁၃၁-၁၃၉)။
ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမ္မာန်။
- မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ။ (၁၉၆၇)။ *တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှုရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ* (ကယား)။
ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမ္မာန်။
- အောင်မြင့်ဦး၊ မောင်။ (၂၀၀၀)။ *ပုဂံခေတ်မြန်မာစာအရေးအသားစနစ်*။ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်
မြန်မာစာပါရဂူဘွဲ့အတွက် တင်သွင်းသော ကျမ်း။

အင်္ဂလိပ်ဘာသာ

- Bloomfield, L. (1965). *Language*. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Crystal, D. (2000). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. London: Blackwell Publishers Ltd.
- Definition and Discussion of Graphemics in Linguistics*. Retrieved may 11, 2018, from
<https://www.thoughtco.com>graphemics>
- Gleason, H. A. (1967). *An introduction to descriptive linguistics*. New York: Holt, Rinehart &
Winston Inc.
- Graphemics definition and meaning*. Retrieved May 5, 2018, from <https://www.collinsdictionary.com>.
- Wikipedia. (2018). *Wikipedia: Graphemics*. Retrieved May 5, 2018, from [https:// en.m.wikipedia.org>wikipedia> graphemics](https://en.m.wikipedia.org>wikipedia>graphemics).
- Wikipedia. (2018). *Wikipedia:Kayah state*. Retrieved May 5, 2018, from [http:// en.m.Wikipedia> kayah state](http://en.m.wikipedia>kayah state).
- Wikipedia. (2018). *Wikipedia:Writing system*. Retrieved May 5, 2018, from [http:// en.m.Wikipedia> Writing system](http://en.m.Wikipedia>Writing system).

ပတ်ရှုလေ့လာသော စာအုပ်စာတမ်းများ

ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီ။ (၂၀၁၅)။ *ကယားဘာသာစကား၏အခြေခံများ*။
လွိုင်ကော်၊ ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီ၏ မှတ်တမ်းအတွက်
ပြုစုသော စာတမ်း။

ကယားအမျိုးသားစာပေနှင့်ယဉ်ကျေးမှုကော်မတီ။ (၂၀၁၆)။ *မြန်မာပြည်(၃) Grade1, မြန်မာပြည်မြန်မာပြည်*။
လွိုင်ကော်။

ခူးလှချေး၊ ကြယ်ဖိုးကြီး။ (၂၀၁၈)။ *ကယားဆိုရိုးစကားနှင့် ရှေးဟောင်းဂန္ထဝင်တေးကဗျာများ*။
လွိုင်ကော်၊ ဒီးကူအသင်း။

တွေ့ဆုံမေးမြန်းသူများ

ဦးခူးဖျားရယ် (နည်းပြ၊ သမိုင်းဌာန၊ လွိုင်ကော်တက္ကသိုလ်)

ကယားတိုင်းရင်းသား ကျောင်းသူ၊ ကျောင်းသားများ (လွိုင်ကော်တက္ကသိုလ်)